

ЮРИДИЧНІ ОСОБИ
ПУБЛІЧНОГО ПРАВА:
УЧАСТЬ У ЦИВІЛЬНОМУ
ОБОРОТІ

МАТВЕЄВСЬКІ
ЦИВІЛІСТИЧНІ
ЧИТАННЯ

УДК 341.9+347(082) «2012.10.19»

ББК 67.412.22я43+67.404я43

А43

Редакційна колегія:

І. А. Безклубий, Т. В. Боднар, О. В. Дзера, О. В. Кохановська,

Н. С. Кузнецова, Р. А. Майданик (відп. ред.), М. М. Хоменко.

Відповідальний редактор

Р. А. Майданик

Юридичні особи публічного права: участь у цивільному обороті (Матвєєвські цивілістичні читання). Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 8 листопада 2016 року. – К.: ТОВ «Білоцерківдрук», 2016. – 186 с.

ISBN 978-617-566-165-9

Видання присвячене актуальним науковим проблемам цивільного, сімейного та міжнародного приватного права. Книга підготовлена на основі матеріалів міжнародної науково-практичної конференції, що відбулася 8 листопада 2016 року та була підготовлена відділенням цивільно-правових наук Національної академії правових наук України, Всеукраїнською громадською організацією «Асоціація цивілістів України» та кафедрою цивільного права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

До збірки увійшли наукові доповіді провідних науковців у сфері приватного права.

Видання адресоване вченим, науковим співробітникам, викладачам юридичних факультетів і вищих навчальних закладів, аспірантам, а також працівникам судів, прокуратури, адвокатури, іншим особам, які вивчають і застосовують доробки приватноправової науки.

Редакційна колегія не здійснює наукового редагування поданих матеріалів. Текст друкується відповідно до поданого автором рукопису без змін та доповнень із збереженням стилю та орфографії автора. Редакційна колегія не відповідає за можливі порушення автором прав інтелектуальної власності.

УДК 341.9+347(082) «2012.10.19»

ББК 67.412.22я43+67.404я43

© ВГО «Асоціація цивілістів України», 2016

© Автори статей, 2016

ISBN 978-617-566-165-9

Передмова	7
I. Юридична особа публічного права: загальні положення	
Кузнєцова Наталія Семенівна <i>Юридичні особи публічного права: місце і роль у цивільному обороті України</i>	10
Майданик Роман Андрійович <i>Юридичні особи публічного права: поняття та місце в системі права України</i>	12
Довгерт Анатолій Степанович <i>Деякі зауваги щодо формування системи юридичних осіб в Україні</i>	18
Єфремова Ірина Іванівна <i>Правовий статус юридичних осіб публічного права в цивільних правовідносинах</i>	23
Зубар Володимир Михайлович <i>Критерії поділу юридичних осіб на осіб публічного та приватного права</i>	26
Кот Олексій Олександрович <i>Визначальні ознаки юридичних осіб публічного права</i>	28
Лісничка Тетяна Володимирівна <i>Сутність юридичної особи публічного права</i>	30
Онищенко Ганна Володимирівна <i>Практика Європейського суду з прав людини і юридичні особи публічного права</i>	33
Первомайський Олег Олексійович <i>Юридична особа публічного права: дискусія щодо змісту поняття</i>	35
Піддубна Вікторія Федорівна <i>Юридична особа публічного права: проблеми визначення і застосування</i>	41
Сабодаш Роман Богданович <i>Вплив практики Європейського суду з прав людини на формування критеріїв віднесення юридичних осіб до юридичних осіб публічного права</i>	47
Таш'ян Роман Іванович <i>Поняття юридичної особи публічного права у Федеративній Республіці Німеччина: досвід правової доктрини</i>	50
Шишка Олександр Романович <i>Публічні юридичні особи: проблеми термінологічного позначення, а також визначення їх правового становища в предметі цивільного права</i>	52
II. Правосуб'єктність юридичних осіб публічного права	
Борисов Ігор Вячеславович <i>До проблеми організаційно-правових форм фінансових установ на ринку фінансових послуг</i>	56
Великанова Марина Миколаївна <i>Управління юридичними ризиками в діяльності юридичних осіб публічного права</i>	59
Воеводін Богдан Володимирович <i>До питання меж приватності посадових осіб юридичних осіб публічного права</i>	62
Галянтич Микола Костянтинівич <i>Участь юридичних осіб публічного права у відносинах права власності на житло</i>	65

державних чи міжнародних урядових організаціях - учасниках цивільних відносин вбачалось би щось інше, ніж юридичні особи публічного права. На помилковість поглядів на державу в цивілістичному аспекті, як на особу *sui generis* (а не як на юридичну особу), вказують навіть деякі положення українських законів [10].

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Цивільний кодекс України. Проект. Частина перша. – Київ.: УПФ, 1994. – 117 с.
2. Цивільний кодекс України. Проект. Частина перша. 2 варіант. – Київ.: УПФ, 1994. – 103 с.
3. Цивільний кодекс України. Проект від 25 серпня 1996 // Українське право. – 1996. – Число 2. – 528 с.
4. Цивільний кодекс України. Проект від 25 серпня 1996 // Українське право. – 1999. – Число 1. – 612 с.
5. Порівняльна Таблиця до проекту Цивільного кодексу України, підготовленого до третього читання в редакції від 8 липня 2000 року. – К., 2000. – 499 с.
6. Спасибо-Фатєєва І. Юридичні особи за Цивільним кодексом України. // Право України. – 2014. – № 2. – С. 70 – 79.
7. Кучеренко І. Організаційно-правові форми юридичних осіб публічного права // Університетські наукові записки. – 2007. – №2. – С.134 – 146.
8. Довгерт А.С. Поняття та класифікація юридичних осіб у новому Цивільному кодексі України. // Актуальні проблеми держави і права. Збірник наукових праць. Випуск 23. – Одеса, 2004. - С. 3 – 10.
9. Див. Юридична газета. – 2016. – 16 березня.
10. Див., наприклад, відповідні статті Закону України «Про міжнародне приватне право». У ст. 3 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» сказано, що Україна, в особі її органів, а також інші держави діють в комерційній сфері як юридичні особи.

Єфремова І. І.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Білоцерківського національного аграрного університету*

ПРАВОВИЙ СТАТУС ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА В ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

Традиційна класифікація юридичних осіб визначалась залежно від форми власності, на базі якої вони були створені. За такими ознаками тривалий час юридичні особи розподілялися на державні, приватні, громадські та ін. Однак, із прийняттям Цивільного кодексу України, на законодавчому рівні було закріплено інший підхід до класифікації юридичних осіб – залежно від порядку їхнього створення. Так, ч. 2 статті 81 Цивільного кодексу України встановлює, що юридичні особи, залежно від порядку їх створення, поділяються на юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права.

Поділ юридичних осіб на юридичних осіб публічного та приватного права, на думку деяких вчених, пов'язаний з поділом права на дві галузі (приватну та публічну), що в західних країнах розглядається як основоположне, зумовлене природою суспільних відносин, що регулюються [1]. Публічне право регулює відносини між органами влади і між

ними і приватними особами і спрямоване на захист інтересів усього суспільства. Приватне право регулює відносини між приватними особами (фізичними і юридичними) і забезпечує їхні приватні інтереси [2, с. 23]. Публічне право, на думку О.І. Харитонової, – це така правова сфера, в основі якої лежать державні інтереси, тобто сама побудова та діяльність держави як публічної влади, регламентація діяльності державного апарату, посадових осіб, державної служби, кримінальне переслідування правопорушників, кримінальна та адміністративна відповідальність тощо – інститути, що побудовані у вертикальній площині, на засадах влади і підпорядкування, на принципах субординації [3, с. 19-92].

Щодо критеріїв класифікації юридичних осіб на осіб публічного та приватного права Зубар В.М. визначає, що таким критерієм слід вважати не порядок, а мету створення, а також сферу, в якій може діяти та або інша особа.

Інші супротивники поняття юридичних осіб публічного права у правовій науці пострадянських держав, категорично заперечуючи існування поняття юридичних осіб публічного права, визначають, що поняття «юридичні особи» є цивільно-правовим поняттям. Правовий статус юридичної особи визначається цивільним законодавством, відносини з участю юридичних осіб за своєю природою носять приватно-правовий характер і в силу цього регулюються нормами цивільного законодавства [4, с. 51]. Виключно цивільне право уповноважена надавати всім бажаючим, у тому числі державі та її органам організаційно-правові форми юридичних осіб [5, с. 30].

Ібрагімова Т. та Асьянов Ш. вважають, що навіть державні юридичні особи повинні бути створені за правилами цивільного права, є рівноправними учасниками приватноправових відносин і немає необхідності введення спеціального поняття юридичних осіб публічного права [6]. Однак, участь держави в приватноправових відносинах вносить певні «елементи публічності», проте не надаючи підстави для розробки спеціального поняття [7].

Слід зазначити, що певні питання виникають у зв'язку із застосуванням самого словосполучення «юридичні особи публічного права», оскільки цивільно-правові відносини між юридичними особами є предметом правового регулювання приватного права. У зв'язку з цим Шонасрідінов Н. рекомендує використання поняття «публічних юридичних осіб» подібно поняттю публічних корпорацій [8].

Виходячи із дискусії щодо співвідношень понять «юридичні особи публічного права» і «публічне право», слід зазначити про необхідність їх розмежування. Так, поняття «юридичні особи публічного права» є збірним виразом тих галузей права, які не відносяться до приватного, цивільного права. Це частина права, яка регулює відносини, пов'язані зі здійсненням державою своїх функцій, таких як державне управління, збір податків, забезпечення громадського порядку і т. ін.. У даній області держава, для виконання своїх функцій, створює різного роду організації, яким присвоюється певна незалежність, вони визнаються суб'єктами права, вважаються юридичними особами публічного права, оскільки особливості їх створення та діяльності визначаються нормами публічного права (конституційного, адміністративного).

Блащук Т.В., зазначає, що серед юридичних осіб юридичні особи публічного права мають особливий статус [9, с. 51]. Однак, стаття 82 Цивільного кодексу України встановлює, що на юридичних осіб публічного права у цивільних відносинах поширюються положення Цивільного кодексу, якщо інше не встановлено законом. Таким чином, виступаючи як суб'єкт цивільних правовідносин, юридична особа публічного права користується такими ж правами і несе такі ж обов'язки, як і інші суб'єкти цивільного права. Саме цим

наголошується на специфічній рисі цивільного права, зумовленій на основній властивості цивільно-правового методу регулювання – рівності суб'єктів цивільних правовідносин.

Визначаючи особливий статус юридичних осіб публічного права, необхідно говорити про правове регулювання їх діяльності іншими нормами права, які мають імперативний характер, і входять до сфери правового регулювання галузей публічного права.

Відповідно до п. 2 ч. 2 ст. 81 ЦК, юридична особа публічного права створюється розпорядчим актом Президента, органу державної влади, органу влади АР Крим або органу місцевого самоврядування. Для того, щоб юридична особа, яка створюється державою могла бути повноцінним учасником цивільних відносин їй необхідно мати відповідний правовий статус, який притаманний звичайним учасникам цих відносин. Так, юридичні особи публічного права створюються в організаційно-правовій формі, що дозволена ЦК, зокрема у формі установи, що спрощує вступ таких осіб у цивільні відносини і дає змогу іншим учасникам відносин визначити їх правовий статус. Але на даний час продовжують існувати публічні юридичні особи, визначити організаційно-правову форму яких проблематично (наприклад, МВС України та його структурні підрозділи).

В статтях 167, 168 і 169 ЦК, встановлено форми участі держави, АРК і територіальних громад у цивільних відносинах. Держава в цілому, та органи місцевого самоврядування мають право створювати юридичні особи публічного і приватного права, як приклад вказано «державні підприємства, заклади освіти, тощо», у випадках і порядку, визначених Конституцією України і законом. Таке формулювання вже саме по собі зумовлює постановку певних проблемних питань, оскільки спеціальний закон про правовий статус юридичних осіб публічного права в Україні відсутній, а Конституція не визначає розподілу права на публічне і приватне, наголошуючи лише на верховенстві загального права та закону.

Таким чином, визначаючи правовий статус юридичних осіб публічного права, слід наголосити на рівності всіх учасників цивільних правовідносин. Особливий статус юридичних осіб публічного права має ґрунтуватись на особливому порядку їх створення, порядку передачі майна, особливостях призначення керівних органів та їх відповідальність, цілі діяльності. Юридичні особи публічного права створюються розпорядчим способом, тобто на підставі розпорядження державного органу або органів місцевого самоврядування. В певних випадках, юридичні особи публічного права можуть бути створені і дозвільним способом (наприклад, заклади освіти). Також слід зазначити, що в загальному розумінні правоздатність і дієздатність не може бути застосована до юридичних осіб публічного права, оскільки вони наділяються імперативними повноваженнями, а так, обсяг їх право- та дієздатності буде визначатися актом про заснування такої юридичної особи.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Зубар В.М. Юридичні особи публічного права як учасники цивільних відносин. /В.М. Зубар/ Актуальні проблеми держави і права, 2008. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.apdp.in.ua/v43/07.pdf>
2. Фролов В.Д. Правочиноздатність юридичної особи та її здійснення за цивільним законодавством України (цивілістичний аспект): Дис. ... канд. юрид. наук / Одес. нац. юрид. акад. – О., 2004.
3. Харитонова О.І. Методологічні питання розмежування приватного та публічного права // Методологія приватного права: Зб. наук. пр. / Редкол.: О.Д. Крупчан та ін. – К.: Юрінком Інтер, 2003.

4. Рахманкулов Х. Р. Законодавство Республіки Узбекистан про юридичних осіб // В кн.: Суб'єкти громадянського права. Т. 1. Алма-Ата, 2001. С. 51.

5. Solotych S. Das Zivilgesetzbuch der Russischen Foderation. Erster Teil. Einfuhrung. Nomos. Baden-Baden, 1996. S. 30.

6. Ібрагімова Т. А. Юридичні особи в Киргизькій Республіці. IV 2 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.cac-civillaw.org/beitraege/beitraege.html>

7. Асьянов Ш. Юридичні особи в Республіці Узбекистан. IV 2 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.cac-civillaw.org/beitraege/beitraege.html>

8. Шонасрідінов Н. Юридичні особи в Республіці Таджикистан. IV 2 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.cac-civillaw.org/beitraege/beitraege.html>

Зубар В. М.,

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

КРИТЕРІЇ ПОДІЛУ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ НА ОСІБ ПУБЛІЧНОГО ТА ПРИВАТНОГО ПРАВА

Класифікувати юридичні особи можна за різними підставами, але з усієї різноманітності класифікацій юридичних осіб, які пропонувалися у вітчизняній цивілістиці, в ЦК України фактично використана лише одна - поділ юридичних осіб на осіб приватного права та осіб публічного права. ЦК України вперше закріпив такий поділ. При цьому критерієм такого поділу став порядок створення тих або інших юридичних осіб. Зокрема, ч. 2 ст. 81 ЦК України встановлює, що юридичні особи, залежно від порядку їх створення, поділяються на юридичні особи приватного права і юридичні особи публічного права. Юридична особа приватного права створюється на підставі установчих документів відповідно до статті 87 ЦК України. Юридична особа публічного права створюється розпорядчим актом Президента України, органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органом місцевого самоврядування.

На думку Р.А. Майданика, запропонований поділ перш за все пов'язаний з дуалізмом права та визначення юридичної особи у якості інструменту участі в цивільному обігу [1;с.148]. При цьому слід зазначити, що далеко не всі цивілісти визнають взагалі необхідність поділу юридичних осіб на осіб публічного та приватного права. Серед противників такого поділу можна виділити О.В.Венедиктова, С.М.Братуся, Є.О.Суханова, В.І.Сеніщева та інших.

У ст.81 ЦК України запропонований критерій поділу юридичних осіб за *способом утворення* (розпорядчий спосіб). Зазначений критерій не є універсальним, оскільки розпорядчим способом можуть утворюватися і юридичні особи приватного права, засновані державою або територіальними громадами.

Питання щодо критерію поділу юридичних осіб на осіб публічного та приватного права в літературі залишається дискусійним. Серед інших критеріїв можна виділити наступні. У разі виділення *критерія мети* передбачається, що юридичні особи публічного права виконують публічні цілі, а юридичні особи приватного права створюються для реалізації приватно-правових завдань. І.М. Кучеренко до ознак юридичної особи публічного права відносить таку мету діяльності, як реалізація публічних інтересів (завдань, функцій) [2;с.7-8]. Зазначений критерій дуже схожий до «критерію інтересу» при поділі права на